

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки та психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

тема: **ФОРМУВАННЯ СЛОВОТВОРЕННЯ У ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ**

Студентки II курсу KorL1-M19z групи
спеціальності 016 "Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія"

Мосніцької Анастасії Олександрівни

Науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент

Константинів О. В.

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії:

_____
_____
_____

Кам'янець-Подільський – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ СЛОВОТВОРЕННЯ	6
1.1. Характеристика розвитку мовлення у дітей дошкільного віку з порушенням мовлення	6
1.2. Особливості розвитку словотворення у дітей з типовим розвитком..	14
1.3. Особливості розвитку словотворення у дітей з порушенням мовлення.....	21
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СЛОВОТВОРЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	28
2.1. Особливості дослідження словотворення у дітей з порушеннями мовлення.....	28
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	34
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СЛОВОТВОРЕННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	50
3.1. Характеристика формування способів словотворення у дітей дошкільного віку з порушенням мовлення.....	50
3.2. Розробка завдань для формування словотворення у дітей дошкільного віку з порушенням мовлення.....	61
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку науки словотворення розглядають як особливий вид мовленнєво-мисленнєвої діяльності, що має низку базових операцій: операцію виділення та розпізнавання морфеми на слух зі слова, що звучить, і операцію інтеграції (тобто включення) словотвірної частки у склад нового (похідного) слова. Засвоєння морфологічної системи словотворення припускає оволодіння дитиною цілою низкою дій та операцій із мовними знаками. Процес засвоєння граматичної будови мовлення у дітей відбувається нерівномірно. Мовлення дітей закономірно супроводжується різноманітними порушеннями граматичних норм, які в дошкільній лінгводидактиці отримали «типових граматичних помилок» які є не стійкими та з розвитком мовлення зникають. У дітей з загальним недорозвиненням мовлення «типові граматичні помилки» є сталі та потребують логопедичної допомоги.

Дослідження проблеми загального недорозвитку мовлення та його вплив на оволодіння дітьми усним та писемним мовленням представлено у роботах багатьох вчених (Н. Гаврилової, Р.Лалаєва, Р.Левіної, Є. Соботович, В. Тарасун, О. Ткач, М.Шеремет, та ін.). У роботах вчених (Р.Левіна, Н. Савінова, Є.Соботович, Н. Трофімова, В. Тищенко та ін.) зазначається, що у дітей із загальним недорозвитком мовлення в дошкільному віці навички словотворення або не достаньо сформовані, або відсутні взагалі.

Р.Левіна відзначила, що у дітей із третім рівнем мовленнєвого розвитку, який визначається як рівень «розгорнутого фразового мовлення з елементами фонетичного та лексико-граматичного недорозвитку», відсутні навички використання, змінювання та утворення нових слів. Це проявляється у багаточислених замінах слів за звуковим та смисловим принципами, вживанні переважно якісних прикметників, використанні відносних прикметників лише у добре знайомих ситуаціях. Подібна

обмеженість лексичних засобів, надумку науковця, «частково обумовлюється невмінням розрізняти та виділяти спільнокореневізначення» [48, с. 79].

Дослідження Є.Соботович дозволили виявити конкретні недоліки словотворення у алаліків, які відображаються в замінах словотворення формотворенням, неправильному використанні суфіксів, спотворенні або втраті основи (суфікса) при утворенні нового слова, а також «зазвичай більш низькому рівні словотворчих процесів, недостатньою гнучкістю операцій з перетворення морфологічного складу слова» [50, с. 68]. Ці прояви автор пояснює порушенням зв'язків між семантичним компонентом морфем та їх знаковою формою, не сформованістю граматичних стереотипів та зниженням у цілому дій з оперування мовними елементами [29, с. 71].

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати та експериментально вивчити та охарактеризувати специфіку розвитку словотворення дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Об'єктом дослідження є розвиток словотворення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III ступеня.

Предмет дослідження – особливості словотворення у дітей із порушеннями мовлення.

Для досягнення мети потрібно вирішити такі **завдання**:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз досліджень словотворення та визначити стан його дослідження стосовно дітей тяжкими порушеннями мовлення.

2. Проаналізувати методики для вивчення розвитку словотворення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

3. Експериментальним шляхом визначити особливості словотворення дітей з загальним недорозвиненням мовлення.

Методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз загальної та спеціальної літератури з проблеми дослідження з метою з'ясування стану вивчення досліджуваної проблеми, узагальнення та систематизація теоретичних положень;

– *емпіричні*: методика для визначення словесно-логічного мислення Р. Немова «Визначення понять, з'ясування причин, виявлення подібності і відмінностей в об'єктах», «Мнемотехніка», «Піктограми».

– *методи математичної статистики*: кількісний та якісний аналіз результатів експериментального дослідження.

Теоретичне значення. Розширено поняття «словотворення», охарактеризовано властивості словотворення у дітей дошкільного віку ЗНМ.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці методики корекції розвитку словотворення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення дошкільного віку. Описана навчально-корекційна методика може бути використана у роботі логопеда, психолога, вихователя логопедичної групи та груп з інклюзивною формою навчання.

Наукові результати дослідження були здійснені на базі комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр міста Острога» Острозької міської ради.

Апробація матеріалів дослідження була висвітлена у наукових публікаціях:

Структура наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань), додатків (12 сторінок). У роботі вміщено 2 таблиці, 10 графіків. Загальний обсяг наукової роботи – 89 сторінок, з них 70 сторінок – основного тексту.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження проблеми формування словотворення у дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення були встановлені наступні висновки:

1. Аналіз науко-теоретичних джерел з проблеми формування словотвору у дітей дошкільного віку із ЗНМ III рівня дозволив зробити висновок, що у дітей-дошкільнят даної категорії порушені всі компоненти мовленнєвої системи (фонетика, лексика і граматики). Аналізуючи прояви мовленнєвого порушення при загальному недорозвиненні мовлення, вказують на те, що діти з ЗНМ володіють словотворенням досить обмежено. Необхідність утворення, продукування та вживання похідних слів викликає у них значні труднощі: більшість префіксів та суфіксів зовсім не вживаються або вживаються неправильно. Також у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня спостерігаються відставання у формуванні навичок словотворення, виникають значні труднощі при словотворенні іменників, прикметників і дієслів.

Неповноцінна мовленнєва діяльність впливає на всі сфери особистості дітей-дошкільнят: уповільнюється розвиток пізнавальної діяльності, знижується продуктивність запам'ятовування, порушується логічна і смислова пам'ять, вербальне мислення; діти важко опановують розумовими операціями. Також у вихованців позначеної категорії простежуються труднощі в спілкуванні з однолітками і дорослими як результат порушень формування комунікативної функції мовлення.

2. Проаналізувавши методики для вивчення розвитку словотворення у дітей із тяжкими порушеннями мовлення, було обрано методику діагностики лексичного розвитку дошкільника Є. Соботович, метою якої є вивчення особливостей розуміння та диференціації значень основних і похідних слів, вживання їх дитиною у власному мовленні. До

експериментальної групи було включено 10 дошкільників із порушеним мовленнєвим розвитком, до контрольної – 10 дошкільників із типовим мовленнєвим розвитком.

3. Дослідження показали, що показники розвитку словотворення у дітей з порушеним мовленнєвим розвитком знаходяться на середньому та достатньому рівні. Із завданням на утворення слів за аналогією дошкільники із ЗНМ впоралися лише у 30% випадків. Під час дослідження розуміння та утворення дієслівних форм за допомогою префіксів, що означають протилежні дії, діти із порушенням мовлення правильно розуміли, розрізняли та використовували дієслова з різними префіксами (*за-, ви-, на-*). У решті випадків дошкільникам мали труднощі в утворенні та використанні префіксальних дієслів. В відсотковому співвідношенні категорія дошкільників з порушенням мовленнєвого розвитку складала 40% дітей з достатнім рівнем розвитку словотворення, 60% – з середнім рівнем розвитку. Узагальнюючи дані про особливості лексичного розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення, можна відзначити, що у дітей відмічаються несформованість та нестійкість мовномисленнєвої діяльності, зниження рівня абстракції та узагальнення, утруднення в структурі породження мовленнєвого висловлювання, бідність логічних операцій.

4. На основі отриманих даних рівня розвитку словотворення у дітей з ЗНМ, була розроблена методика формування словотворення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня. Вона, включає в себе три напрямки: формування словотворення іменників, формування словотворення прикметників та формування словотворення дієслів. В основі яких лежать розроблені дидактичні вправи та ігри з формування словотворення іменників, прикметників та дієслів.

Проведене дослідження не вичерпує усіх питань окресленої проблеми. Перспективою для подальшого вивчення є проведення формувального експерименту, а саме формування словотворення у дітей із

ЗНМ III рівня в процесі спеціально організованого навчання та виховання,
на основі розроблених дидактичних вправ та ігор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Заняття з розвитку мови дітей в дошкільних закладах.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання / А. М. Богуш – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 374 с.
3. Волкова Л.С., Лалаева Р.И., Мастюкова Е.М. Логопедия: учеб. пособие [для студ. пед. ин-тов по спец. Дефектология]. М., 2006.
4. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М., 1991. – 385 с.
5. Гавриш Н.В. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят мови: мета і завдання. Дошкільне виховання.– 2003, – №1.
6. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи. – М.: Изд. АПН РСФСР, 1961. – 467 с.
7. Горай І. В. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ / І. В. Горай // Реабілітаційна педагогіка: Теорія і практика. Полтава. – 2009. ПДПУ. –50 с.
8. Горай І.В. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ / І.В. Горай // Реабілітаційна педагогіка: Теорія і практика. Полтава. – 2009. ПДПУ. –50 с.
9. Гриншпун Б.М., Шаховская С.Н. Алалия// Логопедия / Под ред. проф. Л.С.Волковой. – М. : Просвещение, 1989. –262 – 308 с.
10. Дарда С.М. Корекційні заняття з логопедії в ДНЗ: у 2 частинах. Частина 1 /С.М. Дарда. – Вид. 2-ге, без змін. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 336 с.
11. Жаренкова Г.И. Понимание грамматических отношений детьми с общим недоразвитием речи //Школа для детей с нарушениями речи / Под. ред. Р.Е. Левиной. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 103-111с.

12. Жинкин Н.И. Механизмы речи. – М.: АПН РСФСР, 1958. – 370 с.
13. Жукова Н. С. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников / Жукова Н. С., Мастюкова Е. М., Филичева Т. Б. – Екатеринбург: Изд-во АРД ЛТД, 1998. – 320 с.
14. Жукова Н.С. Подолання загального недорозвинення мови в дітей. - М., Просвітництво, 1994.
15. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников/ Н. С. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Б. Филичева. – М. : Просвещение, 1990. – 238 с.
16. Жукова Н.С., Филичева Т.Б. Преодоление задержки речевого развития у дошкольников / Н. С. Жукова, Т. Б. Филичева – М. : Просвещение, 1973. – 222 с.
17. Карпова С. Н. Осознание словесного состава речи детьми-дошкольниками. – М.: Изд-во МГУ, 1968. – 329 с.
18. Карта логопедична обстеження дитини дошкільного віку з порушеннями мовлення: Методичні рекомендації для практичної роботи / Автори-укладачі І. Г. Дмитрієнко, Л. О. Федорович. – Полтава, 2006. – 33 с.
19. Коломієць, Ю. В. Особливості префіксально-дієслівного словотвору у мовленні молодших школярів із ТПМ / Ю. В. Коломієць, Н. О. Дерев'янка // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 17. – 98-102 с.
20. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: прогр.-метод. комплекс / Ю. В. Рібцун ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки. – К. : Освіта України, 2011. –292 с. : табл. – (Логоарт). – Бібліогр.: с. 287-292. – 2000 прим. – ISBN 978-966-188-187-6.

21. Коригування мовлення дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності: Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. В. Савінова; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського (м. Одеса). – О., 2005. – 21 с. – укр.
22. Король А.В. Мовленнєва картка з картинками: логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини. Тернопіль: Мандрівець, –2017.
23. Кравцова І.В. Розмовляйко. Домашній логопедичний зошит із розвитку мовлення дітей четвертого року життя. Тернопіль: Мандрівець, –2017.
24. Крутій К. Л. Формування граматично правильного мовлення у дітей дошкільного віку / К. Л. Крутій. – Запоріжжя, 2004.
25. Крутій К.Л. Граматична норма як компонент культури мовлення дитини дошкільного віку // Науковий вісник Південноукраїнського державного університету ім. К.Д.Ушинського. Збірник наукових праць. – Випуск4-5. – Одеса, 2002. – 155-161 с.
26. Крутій К.Л. Перспективно-календарне планування занять із навчанням мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛШПМ» ЛТД, 2005. – 192 с.
27. Кучеренко Ж. Інтерактивні технології мовлення дітейдошкільного віку. Вихователь–методист дошкільного закладу– №3., 2010.
28. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя). / Р.И. Лалаева, Н.В. Серебрякова. – СПб. : СОЮЗ, 1999. – 160 с.
29. Левина Р. Е. Характеристика общего недоразвития речи у детей / Р. Е. Левина // Основы теории и практики логопедии. – М.: Просвещение, 1968. – 173 с

30. Левина Р.Е. Опыт изучения неговорящих детей (алаликов) / Р.Е. Левина. – М.: Учпедгиз, 1958. – 120 с.
31. Лінгводидактика в сучасних закладах освіти. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2001. – 269 с.
32. Логопедия. /Под ред. Л.С.Волковой, С.Н.Шаховской. – М., 2003.
33. Логопедія: підручник / За ред. М. К. Шеремет. Вид 3-тє, перер. та допов. Київ: Видавничий дім «Слово». – 2015. – 776 с.
34. Логопедія: підручник. – [Шеремет М.К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю. та ін.]; за ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
35. Логопсихологія : навч. посіб. / Конопляста С. Ю., Сак Т. В. ; за ред. Шеремет М.К. – К. : Знання, 2010. – 293 с.
36. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. – Київ: Вища школа., 1974. – 356 с.
37. Марченко І.С. Особливості логопедичної роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. Логопедія., 2013. – №3. – 52-56 с.
38. Марченко І.С., Маслюк Н.В. Усвідомлення словесного складу мовлення дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. Корекційна педагогіка., 2009. – №1. – 31-37 с.
39. Машковська Т. Обстеження дітей із загальним недорозвитком мовлення // Дефектолог., 2008. – №2. – 7-21 с.
40. Миронова, С. А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях / С. А. Миронова. – М. : Просвещение, 1991.
41. Мілевська О.П. Дослідження лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення // Педагогічні науки : Збірник наукових праць. ? Херсон: Херсонський державний університет, 2017. ? Вип. LXXVIII, Т. 2.? С. 86-91.
42. Мороз О.А. Проблеми розвитку уяви в старшому дошкільному віці у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. – Випуск №7, 2016.

43. Нікіщенко Г. Підготовка дітей з вадами мовлення в компенсуючому дитячому садку (групі)./Г. Нікіщенко //Дитячий садок., 2005. – №5. – Вкладка.
44. Орфинская В.К. Принципы построения дифференциальной методики обучения алаликов на основе лингвистической классификации форм алалии // Развитие мышления и речи у аномальных детей. Уч. зап. ЛГПИ им. А.И. Герцена, т. 256 / В.К. Орфинская – Л., 1963. –297-308 с.
45. Піроженко Т.О. Мовленнєвий розвиток дитини до шкільного віку // Наукові записки Ін ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. академіка С.Д.Мак сименка. – К.: Нора Друк, 2003. – Вип. 23. – 436 с.
46. Развитие речи детей в процессе их адаптации к ДОО / Ю.В.Микляева, В.Н.Сидоренко. – М.: Айрис пресс, 2005. – 80 с.
47. Рібцун Ю.В. Сходінками правльного мовлення: навч.метод. посібн. Тернопіль: Мандрівець, 2017.
48. Соботович Е. Ф. Методика виявлення речевих порушень у дітей і діагностика їх готовності к шкільному навчанню. – К.: ПП «Компанія «Актуальна освіта», 1998. – 127 с.
49. Соботович Е. Ф. Психолінгвістическа структура речової діяльності і механізми її формування. – К.: ИЗМН, 1997. – 44 с.
50. Соботович Е.Ф. Формування правильної мови у дітей с моторною алалією/ Е.Ф. Соботович. – К.: КГПИ, 1981. – 150 с.
51. Соботович Є. Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку // Дефектологія. 2003. – №2. –2-11 с.
52. Соботович Є. Ф. Порушення мовного розвитку та шляхи їх корекції: Навчально-методичний посібник. – К.: ІСДО, 1995. – 204 с. Рос. мовою.

53. Соловйова І.С. Формування складової структури слів у дошкільників із порушеннями мовлення: робочий зошит. Тернопіль: Мандрівець, 2017.

54. Сохин Ф. А., Тамбовцева А. Г., Шахнарович А. М. К проблеме онтогенеза правил словообразования // Психолингвистические исследования: речевое развитие и теория обучения языку. – М., 1978. –35-52 с.

55. Сохин Ф.А. Психолого-педагогические условия развития речи дошкольников в детском саду // Повышение эффективности воспитательно-образовательной работы в дошкольных учреждениях: Сб. науч. трудов. – М. : АПН СССР, 1988. –37-45 с.

56. Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип. 3. – К.: Актуальна освіта, 2006. –148 с.

57. Ткаченко Т.А. Альбом індивідуального обстеження дошкільника: Диагностическое пособие для логопедов, воспитателей и родителей. – М.: Издательство ГНОМ и Д, 2002. – 48 с.

58. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (на матеріалі морфології і словотворення): автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Крутій Катерина Леонідівна; Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К. : 2005. – 44 с.: рис.

59. Трофименко Л. І. Програма корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення/ Трофименко Л. І. / К. :2012. – 38-49 с.

60. Трофименко Л. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II-III ступенів /Л. Трофименко// Дефектологія. 2007.–№3. –34-40 с.

61. Туманова Т.В. Формирование словообразовательной компетенции детей дошкольного и младшего школьного возраста с общим недоразвитием речи: автореферат диссертации на соискание ученой

степени доктора педагогических наук: 13.00.03 / Т.В. Туманова – Москва, 2005. – 45 с.

62. Ушакова Т. Н. О механизмах детского словотворчества // Вопросы психологии. – 1969. – №1. –62-63 с.

63. Филичева Т. Б., Чиркина Г.В. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста: Практическое пособие./Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина. - М.: Айрис - пресс. 2004. – 224 с.

64. Формування семантичних полів слів у дітей середнього шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Ткач Оксана Михайлівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. –18 с.

65. Чередніченко Н.В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення : навч. – метод. посіб. К. : Видавничий дім Слово, 2012. 208 с.

66. Чередніченко Н.В. Формування фонетико-графічної грамотності у молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах корекційного навчання: навч.-метод. посіб. / Н.В. Чередніченко, Д.М. Горбачова. К.: ДІА, 2016.– 212 с.

67. Чиркина Г.В. Программы дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушениями речи /Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина, Т.В. Туманова, С.А. Миронова, А.В. Лагутина. – М.: Просвещение, 2008. – 40 с.

68. Шахнарович А. М., Юрьева Н. М. Психолингвистический анализ семантики и грамматики: На материале онтогенеза речи. – М.: Наука, 1990. – 166 с.

69. Шеремет М. К. Психо-мовленнєвий розвиток дітей із мовленнєвими порушеннями / М. К. Шеремет, Ю. В. Коломієць, В. В. Апухтіна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т

ім. М.П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. –
Вип. 26. – 268-272 с.

70. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник, третє видання,
перероблене і доповнене /За ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім
«Слово», 2013. – 672 с.